

Un informe del MNAC palesa les tensions entre Gae Aulenti i Xavier Barral

Hi ha museus que ploren de nit

L'informe sobre la instal·lació del Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC), que el seu director general, Xavier Barral, presentà a la Junta de Museus, provocarà, abans de gaires dies, un dictamen crític que pot posar en relleu els conflictes d'un macromuseu en estat de crisi.

El 27 de juliol de 1992, amb la concessió dels premis internacionals Barcelona 92, s'obrien les portes del Palau Nacional de Montjuïc, seu permanent del Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC). Javier Solana, Joan Antoni Samaranch, Jordi Pujol (i senyora), els reis d'Espanya (i infantes), Narcís Serra, Pasqual Maragall, Josep Borrell i uns quants notables més podien contemplar, des d'una tarima d'autoritats, l'esplèndida perspectiva del saló oval, l'espai interior més colossal d'Europa. L'eufòria es dibuixava en les cares de Xavier Barral, director general del MNAC, i de Pere Duran Farell, president del patronat, mentre saludaven totes les autoritats, polítiques i intel·lectuals, disposades a certificar l'èxit inicial d'un projecte difícil. Èxit, també, de visitants –142.000 persones en poc més de quaranta dies–, molts dels quals van pagar entrada per visitar l'exposició “Prefiguració del Museu Nacional d'Art de Catalunya”, la qual mostrava l'esquelet del projecte museogràfic de Xavier Barral, basat en la necessitat de “provocar un canvi en la manera de veure la història de l'art català” i d'establir una “visió nova, que evidenciarà els punts d'imbricació històrica i formal entre el ritme i l'evolució seguits per l'art català i la producció artística europea”.

El romànic, el gòtic, el renaixement, el barroc i els dos darrers segles aportaven, en aquesta exposició temporal, alguns dels millors treballs dins un gran espai, –el soterrani rehabilitat per Gae Aulenti, l'arquitecta italiana que ha assumit, des del 1986, la remodelació del Palau Nacional–. Més de 7.500 milions de pessetes, aportats per les tres administracions de l'estat, havien fet possible –gràcies a un conveni signat el 16 de desembre de 1991– que dues sales del museu, les galeries de serveis, el gran saló i l'entorn del Palau s'haguessin enllestit, a cuita-

corrents, aquell implacable estiu del 1992

D'aquesta manera, s'acabava la primera fase d'un tortuós camí, iniciat al 1986. Un camí que no va trobar continuïtat fins a l'establiment de la primera comissió rectora del Museu, presidida per l'empresari Pere Duran Farell. Poc temps després, el nomenament de Xavier Barral com a director general del Museu –agost de 1991– congregava un consens generalitzat i una eufòria tranquil·litzadora. El MNAC era possible. Fins avui, aquesta ha estat la consigna entusiasta: des d'un *pin* per a la solapa fins als luxosos catàlegs, tot serveix per a crear un estat d'ànim optimista, fruit d'una operació de màrqueting cultural quasi perfecte, amb la figura de Xavier Barral d'esquer.

Dos anys després, la perfecció ja no sembla possible i la mitologia del MNAC comença a ser qüestionada. Aquell Barral que exercia d'impecable mestre de cerimònies, a l'inici de la seva estada a Barcelona, es dilueix en un clima hostil. Aquestes darreres setmanes s'ha desplegat a la premsa un reguitzell d'anècdotes sobre l'actitud i les actuacions de Xavier Barral: l'abús del cotxe oficial, les tenses relacions amb el personal del MNAC, el tarannà desorganitzat del director general, un sou desconegut en l'àmbit dels museus... Relativa a la seva peculiar autoestima, corre, entre amics i enemics, una darrera anècdota sobre el seu interès exacerbada a fer-se elegir membre de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi. Aquest retaule de xafarderies ha posat en qüestió la imatge pública del MNAC i, cosa més important encara, l'ha feta vulnerable. En realitat, aquesta rumoralla seria irrelevant, si no hagués provocat alhora el retorn dels vells fanstasmes del Palau Nacional, mai del tot esporgats.

El primer senyal d'alerta ha estat la fil·lació del dictamen –a punt de fer-se pú-

blic oficialment— de la Junta de Museus sobre la política museogràfica del MNAC. La totalitat dels membres de la comisió executiva de la Junta de Museus, tinguda el dia 26 d'abril, havien expressat una opinió crítica sobre les propostes de Barral. Quatre dies després, els esbossos del futur dictamen eren filtrats a un diari barceloní que en remarcava les crítiques principals: l'espai massa limitat que ocupa la pintura del segle XX en el recorregut museogràfic del MNAC, els criteris “dubtosos” de selecció d'algunes obres, la manca d'un equip de professionals i quadres en l'organigrama directiu

(encara en resta vacant la sots-direcció), i algunes deficiències de l'edifici, no atribuïbles, en principi, al director general.

De fet, l'informe presentat a la Junta de Museus havia d'exposar, sobre el paper, els plantejaments a seguir, tant per a la consolidació de les obres del Palau Nacional, com per a la política d'exposicions i col·leccions del MNAC, és a dir el programa museogràfic. En canvi, l'informe incloïa una explicació detallada de la instal·lació de les sales d'art romànic i d'art modern, però obviava, del tot, a la resta de l'exposició permanent. No es tractava del programa museogràfic glo-

bal que la Junta de Museus esperava de Xavier Barral, un criteri que la majoria dels membres d'aquesta Junta han considerat “poc seriós” i que ha suscitat força decepció.

Però, dins la comissió executiva, consideren igual de preocupant que, en ple mes de maig, el MNAC encara no hagi presentat el pla d'actuacions del 93, perquè pugui passar la ratificació preceptiva, tal com explicita la llei de museus. Una actitud que margina el paper ordenador d'aquest organisme, on també es comença a qüestionar “l'excessiva dependència” de la Junta a les directrius de l'administració autonòmica. Aquest malestar ha provocat ja amenaces de dimissió, segons que han confirmat diverses fonts.

REFENT LA HISTÒRIA

La història del MNAC és plena d'estratègies confuses i enfrontaments soterrats, no tan sols en la definició del museu sinó també, i molt, en la remodelació arquitectònica del Palau Nacional. Molt abans que Xavier Barral arribés de París per encapçalar l'obra més faraònica de l'última dècada del segle XX, el projecte arquitectònic de Gae Aulenti ja havia sofert importants sotragades. Al 1986, la creadora del Musée d'Orsay articulava, com a primer avant-projecte, un gran saló on els millors exponents de l'art català es reflectirien, com illots emmirallats, damunt un llac perpetu, mentre unes poques grans sales, ajustades a un interiorisme espectacular, englobarien, de forma independent, els recorreguts museogràfics —cronològic, simbòlic, tipogràfic— ideats per Joan Sureda, llavors director del museu, amb la intenció de trencar el “positivisme” i “l'arqueologisme” dels museus enciclopèdics.

Pasqual Maragall i tots els arquitectes barcelonins donaven la benvinguda a l'agudesca escenogràfica de Gae Aulenti i es declaraven, en privat, incapaços d'afrontar la mona de pasqua —cartó-pedra en estat de runa— del Palau Nacional. Benvinguts, doncs, els estrangers prestigiosos. A la llarga, raons pressupostàries i una interminable corrua d'incidències redefinien la primera idea original. Però no és fins a la creació de la primera comissió rectora del museu (gener del 1990), integrada pel coordinador de l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, Ferran Mascarell, el director general de patrimoni del Departament de Cultura, Eduard Carbonell, i el president de Catalunya de Gas, Pere Duran Farell, que es

comença a "racionalitzar" el projecte. S'aproven unes primeres obres de remodelació a càrrec de l'Institut Municipal de Promoció Urbanística (IMPU), s'estableixen determinades restriccions al projecte Aulenti –com ara la conversió del gran saló en un espai plurifuncional–, i es configuren les bases de cooperació que, a l'octubre del 1990, faran possible la llei de museus i el patronat del MNAC subsegüent. Quan, a l'agost del 1991, Xavier Barral és nomenat director general, hom ja treballa directament sobre el darrer projecte Aulenti. Allò que pertocava a Barral no era, en principi, de qüestionar la intervenció arquitectònica, sinó de convertir-se en "l'interlocutor" d'Aulenti en el terreny museològic, dins la concreció del programa global. I aquí és on les coses deixen d'encaixar. La intervenció de Gae Aulenti continua essent més que polèmica i Barral no en pot defugir les conseqüències. En un informe intern de Xavier Barral, surten, pas a pas, les dificultats amb què ha topat quan ha volgut superar les mancances arquitectòniques del Palau Nacional.

EL TEMPS ha tingut accés a aquest informe elaborat pel director general del MNAC. Són dos volums daurats, titulats *Segona fase. Rehabilitació del Palau Nacional i instal·lació del museu*, elaborats al novembre del 1992 que, posteriorment, es van convertir en un informe presentat al Comitè Rector del Patronat del MNAC i a la comissió executiva de la Junta de Museus. El document transmet la impressió, fins ara camuflada, que el conflicte Barral-Gae Aulenti ha estat permanent durant tot el seu mandat. Moltes de les crítiques de Barral són compartides pels museòlegs del país que reconeixen la impotència manifesta del director general. És, tot plegat, un informe d'angoixes, explicat amb la màxima subtilesa possible. I certes dosis de mordacitat.

L'HONOR DE L'ESCALA

Potser un dels casos més polèmics, esmentat en l'informe de Xavier Barral, ha estat l'enderrocament de l'escala d'honor del Palau Nacional, sobre la qual diverses fonts consultades per aquest setmanari han confirmat que ha estat una despesa –al voltant de 30 milions– estèril. Després d'enderrocar l'escala original, ha calgut realitzar noves intervencions per a reforçar la precària estructura de l'edifici, mentre la nova escala s'ha convertit en un coll d'ampolla per als visitants.

Barral lamenta aquest monumental

malentès en la memòria suava esmentada: "Voldria insistir en el que representa la substitució de l'escala monumental per la del nou projecte. Les raons patrimonials que jo adduïa per a la seva conservació ja són avui invalidades per la realitat. El que preocupa és, però, la poca amplada de la nova escala, sobre la qual sempre he alertat l'equip d'arquitectura (1,20m). Gae Aulenti es comprometia per escrit, davant la meua por que l'entrada de l'escala no fos com un embut que deturés els visitants, als mínims següents: 'Buscar un sistema que canalitzi d'una manera progressiva el flux de visitants del vestíbul d'entrada als pisos superiors'. Aquesta és la fórmula mínima que cal demanar".

Respecte als circuits museogràfics, el director general en concreta alguns defectes: "Em dol recordar que la configuració mateixa de les escales situades dins de la Sala de les Voltes ha provocat durant aquests mesos nombroses caigudes de visitants en la seva arribada a aquest espai". A més, les obertures construïdes en la primera fase de les obres s'han convertit en "un dels problemes majors del projecte actual", com sigui que resulten impracticables per la seva poca envergadura. Hi ha defectes d'aquesta mena a les grades, al saló del tron, als arcs de la planta baixa, a les passarel·les subterrànies i en altres racons ja remodelats. En aquest repàs incisiu, Xavier Barral recorda que la galeria més important –la que va del moll de descàrrega fins a la sala d'exposicions temporals del soterrani– "no permet el pas d'obres de grans dimensions". La manca d'accessos per a mínusvàlids, no resolta en el projecte arquitectònic original, és una altra apreciació del doctor Barral.

Però aquests defectes són irrisoris, comparats amb els problemes estructurals que Barral reconeix en aquest informe intern, encara que els negui públicament. El moll de descàrrega d'obres pot esdevenir inútil, situat com està a l'ala est de l'edifici, essent així que el centre de restauració estarà situat a l'ala oposada. Cal tenir en compte que el Patronat del MNAC va desestimar, per fora de pressupost i perquè la trobava excessivament cara, la possibilitat d'excavar un túnel sota la sala oval. En aquest punt, Barral critica veladament que no s'hagués establert aquest túnel quan hom treballava en les obres de la primera fase de la remodelació, que és quan hauria estat molt més fàcil de trobar una solució barata per a comunicar el moll

de descàrrega amb l'àrea de reserves.

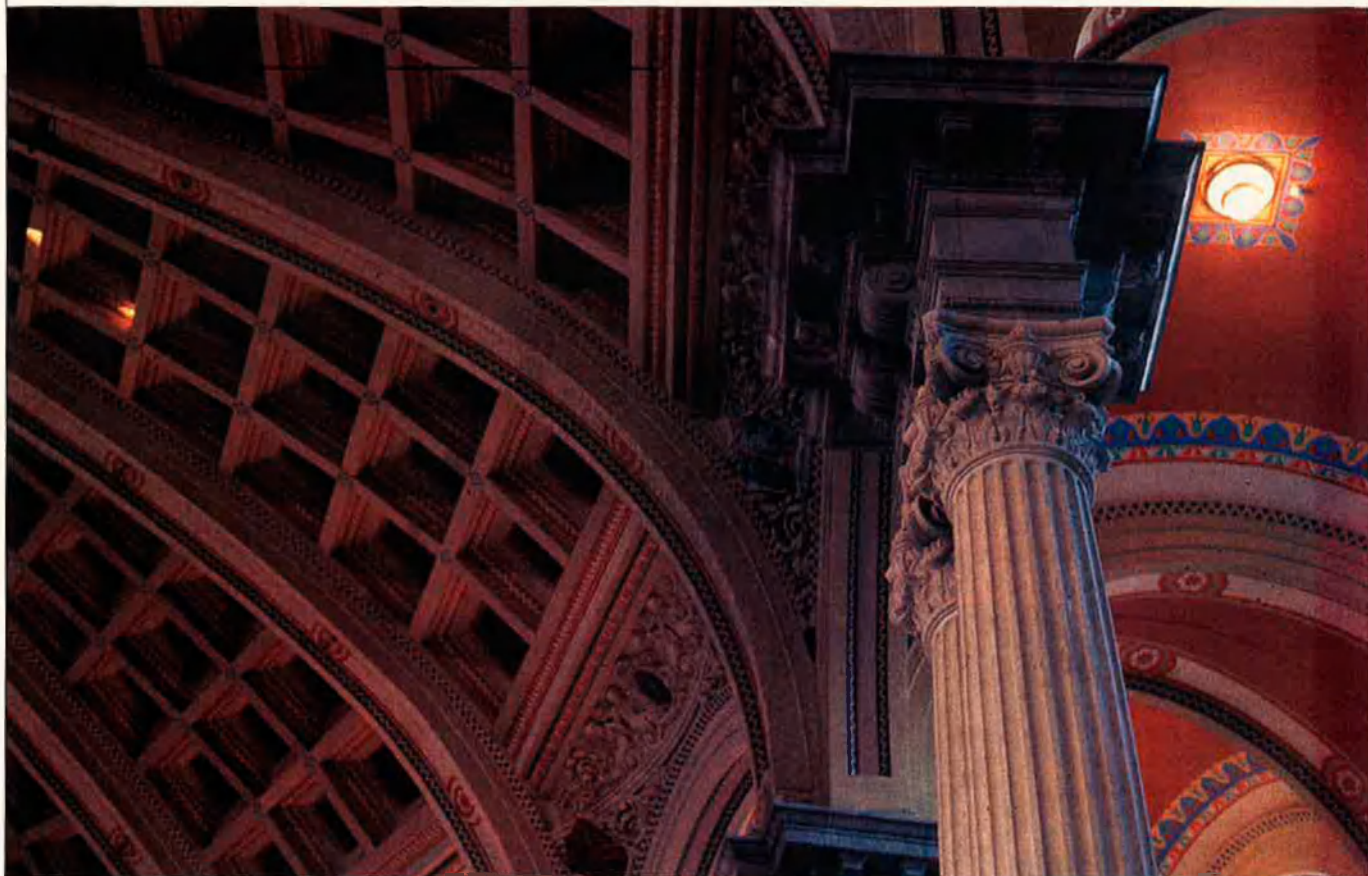
Però els tècnics de la Junta de Museus que han analitzat l'informe de Xavier Barral arriben a la més completa perplexitat a l'hora d'analitzar la proposta del centre de restauració i reserves ja esmentat, que se situarà en un edifici adjacent. Tot i considerar plenament renovadora la creació d'unes reserves preparades per a evitar, en els decennis vinents, el col·lapse del fons del museu i lloar la idea de fer-los visitables al públic, ningú no entén com aquesta infraestructura era exclosa del projecte arquitectònic original. Xavier Barral no els ho ha explicat.

ELS ABSIS MAREJATS

Tanmateix, la discreta guerrilla de Xavier Barral contra el programa arquitectònic de Gae Aulenti ha guanyat, amb l'ajut del Patronat, una important batalla en la gran sala rectangular de la planta baixa, on l'equip d'arquitectes Aulenti-Stegman havia proposat, ja des del 1987, la instal·lació de les pintures murals romàniques, la veritable joia artística del MNAC. Tal com escriu Barral en l'informe, era necessari canviar la disposició en diagonal dels absis romànics –"molt enginyosa", ironitza Barral– i reduir el nombre d'absis exposats. L'enfrontament entre el discurs museístic i el discurs arquitectònic es convertia en definitiu. L'espai arquitectònic, considera Barral en el seu informe, s'ha d'utilitzar *per al que toca*: "per a contenir i mostrar les obres i, si és possible, per a orientar el recorregut, i no per a fer-se present visualment i física en forma de constant entrebanc i obstacle". Tota una declaració de principis que Gae Aulenti no havia respectat en l'exposició de la prefiguració del MNAC, on les obres seleccionades per Xavier Barral es perdien davant la contundència arquitectònica de Gae Aulenti.

El director general del MNAC ha estat sempre conscient del seu limitat marge de maniobra, i ha preferit de negociar-ho tot amb Gae Aulenti, la intervenció de la qual considera, en línies generals, "desafortunada". Tot i així, fonts acostades al MNAC asseguren que Barral va guanyant aquesta llarga partida, vist que Gae Aulenti ha decidit de subordinar el programa arquitectònic a les necessitats museogràfiques del director general.

En canvi, Xavier Barral no ha pogut dur a terme cap de les seves recents obssessions, entre les quals es destaca l'excavació d'una sala nova, de vora 2.000

El gran saló del Palau Nacional acull tota mena d'actes socials excepte els estrictament museístics.

JORDI MOREIRA

metres quadrats, que li permetria de terminar, sense col·lapses, el recorregut del museu. El cost d'aquesta hipotètica excavació no sembla suportable pels patrons del MNAC, que han assenyalat a Barral que haurà d'empescar-se solucions originals per a muntar un itinerari coherent i representatiu on les etapes històriques no s'encavalquin entre elles.

A aquest conjunt de paradoxes amargues, cal afegir-hi el fet que l'espai dedicat a l'Art Modern és de 2.164 metres quadrats. Superfície insuficient per a exposar-hi obres que fins ara no podien ser visitades, com les de Gargallo i Juli Gonzàlez, o per a exposar-hi adquisicions recents, com les de Leandre Cristòfor o la col·lecció Clarà.

Mentre cap d'aquests problemes no troba solucions precises, la conservació de les obres emmagatzemades al MNAC preocupa tots els experts. Barral mateix ho analitza descarnadament en el seu informe: "Avui dia, i malgrat els esforços desplegats des de la constitució del Patronat per a garantir la seguretat i la millor conservació possible de les obres d'art del MNAC, aquestes no es troben en les condicions mínimes necessàries per a assegurar-ne la supervivència". Això converteix

la construcció del centre de restauració i reserves en la primera prioritat, però faran falta diners. I molts.

PENJATS DE LA SEGONA FASE

Enmig d'aquestes desventures museogràfiques, apareix, com un núvol inquietant, la total inconcreció pressupostària de la segona fase de les obres del MNAC. Encara que la primera fase es va acabar just a temps, les filigranes econòmiques que va requerir un *timing* tan accentuat, encara es noten avui. Les rèmores dels crèdits avalats en la primera fase són un pes excessiu, igual que els 700 milions de dèficit acumulats, l'any passat, en el funcionament ordinari del MNAC. Hi ha, doncs, una angoixa palpable en el terreny pressupostari. Les evasives de l'ajuntament a l'hora de concretar les seves disponibilitats financeres són l'origen d'un retard cada volta més considerable —ara ja es parla de la tardor— pel que fa a establir el conveni sobre l'inici de la primera part de la segona fase de les obres que, segons els càlculs de Barral, pot ser d'uns 3.000 milions de pessetes. La crisi financera de l'ajuntament de Barcelona, màxim impulsor del projecte des del 1985, col·loca Oriol Bohigas en una difícil

situació. La resta d'institucions consideren que, abans de signar cap conveni de finançament, l'Ajuntament hauria de concretar els seus compromisos verbals. A més, a diferència del Teatre Lliure, no s'ha aconseguit que el govern espanyol es comprometés, abans de les eleccions, a fer cap gest de suport. En aquest estira-i-arroña les administracions necessiten, sobretot, que el MNAC no causi grans dèficits i Xavier Barral necessita, encara més, que aquest museu s'acabi amb ell al capdavant.

A la fi del fil, el finançament del MNAC és una qüestió de "voluntat política", com explica sovint el doctor Barral. Les institucions no poden prescindir d'un projecte que tanca el somni museístic del catalanisme cultural. L'actual conjuntura permet totes les alternatives. Aquest malestar generalitzat pot alterar el clima museístic fins a fer-lo irrespirable o, en canvi, pot reconstruir el terreny perdut del consens cultural més íntim. Les frenètiques nits de treball a les barraques pre-fabricades del MNAC s'haurien d'acabar, algun dia, regades amb xampany. De moment, alguns les reguen amb llàgrimes.

**Elisa Galangau
Oriol Malló**